

การบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม Temple Management as Cultural Tourist Attraction

พระครูสุจิตร์รัตนกร (วฑฒจิตโต)^๑
บุญเชิด ชำนิศาสตร์^๒

บทคัดย่อ

ในการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เจ้าอาวาส และ คณะกรรมการวัดต้องจัดสภาพของวัดที่มีสถาปัตยกรรม อุโบสถ องค์พระพุทธรูปและสิ่งต่างๆ ให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม และวัดต้องจัดการสถานที่ให้สะอาด และพระสงฆ์ต้องปฏิบัติตนสมควรแก่กิจของสงฆ์ และสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม แก่นักท่องเที่ยว และวัดต้องสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ที่เข้าไปศึกษาหาความรู้ และชื่นชมผลงานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และเจ้าอาวาส ต้องจัดวัดให้สวยงาม ศิลปวัฒนธรรมในวัด สะท้อนวิถีชีวิตสังคม ในมิติต่างๆ และถือว่าวัดเป็นสถานศึกษาแห่งแรกของคนไทย วัดเป็นแหล่งวัฒนธรรมทางศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนสถาน และศาสนธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม วัดต้องมีผู้บริหารจัดการ เพื่อให้ผู้มาท่องเที่ยวเกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ :การบริหารจัดการวัด, แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.

Abstract

In temple management as cultural tourist attraction, abbots and the temple boards have to manage and maintain temple architecture; stupa, ordination hall, vihara, Buddha images and other items in appropriate condition and the temple compound must be kept clean and tidy. Monks in the temples must behave themselves in accordance with discipline codes and social etiquette and at the same time they should be able to provide correct information to tourists. Temples should interest visitors who want to get knowledge and admire the wisdom and heritage of our ancestors. Temples should be set beautifully and tidily and arts and cultures in the temple should reflect ways of life of people in society. Temple is the first educational institution of Thai people. Temples are cultural sources of Buddhist objects, personnel, place, teachings, propagation and culture. Temples must have administrators in management and making visitors admire Buddhism.

Keyword: Temple Management, Cultural Tourist Attraction

^๑นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๒ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านไร่วิทยา (อินทร์ประชาสรรค์) จังหวัดเพชรบุรี.

บทนำ

วัดเป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว การเรียนรู้หลากหลายสาขา โดยเฉพาะทางด้าน ศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณี ซึ่งเป็นต้นทุน ในการสร้างความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวตั้งแต่ อดีตถึงปัจจุบัน เมื่อศึกษาประวัติศาสตร์ประเทศไทยพบว่า มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ตามลักษณะและความสนใจของนักท่องเที่ยว^๑ คือ ประเภท ธรรมชาติ เช่น ทะเล น้ำตก ชายหาด เกาะ อุทยาน แห่งชาติ เป็นต้น ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา เช่น วัด อุทยาน ประวัติศาสตร์ เป็นต้นและประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม คือ รูปแบบการดำเนินชีวิต ของผู้คนในสังคม เช่น ตลาดน้ำ งานประเพณีลอยกระทง สงกรานต์ เป็นต้น

ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งให้ ความสนใจต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธและการ เรียนรู้ที่เป็นการเดินทางเพื่อการศึกษาและ แสวงหาคุณค่าทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และ คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม อันเป็นการนำไปสู่ การประพฤติปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องทั้งแก่ เพื่อนมนุษย์และต่อสิ่งแวดล้อม ในลักษณะที่ ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อกันและกัน กอปร ในช่วงที่ผ่านมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกรุงเทพมหานคร ได้มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ใน ลักษณะต่างๆ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวไหว้ พระ ๙ วัด การไหว้พระประจำวันเกิด ปีเกิด การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเน้นการฝึกสมาธิ ทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้

สนใจ ได้เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และพุทธ ศาสนาอันจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวแนวดังกล่าว ได้รับความสนใจและการตอบรับจากนักท่องเที่ยวเป็น อย่างดี

บทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

บทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่ง ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวยัง สถานที่ต่างๆ มักจะมีวัตถุประสงค์หรือมีสิ่ง ที่ดึงดูดใจแตกต่างกันไป บางก็ต้องการเดินทางไป ยังที่ใดที่หนึ่งเพื่อชื่นชมธรรมชาติ ความงามตาท้องฟ้า แต่สิ่งหนึ่งที่มีพลังดึงดูดให้ผู้คนจำนวนมากเดินทางตื่นตุนไป ก็คือ การเดินทางไปยัง สถานที่สำคัญทางศาสนาของตน วัดนั้นดำรงตำแหน่งสถานที่สำคัญสำหรับนักท่องเที่ยวมาช้านาน เป็นสิ่งดึงดูดใจที่มีอิทธิพลสูง และจะมีต่อไป ไม่มีวันสิ้นสุด ซึ่งบทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยววนั้น คือ

๑. สภาพของวัดที่มีสถาปัตยกรรม วิหาร อุโบสถ องค์พระพุทธรูปและสิ่งต่างๆ อัน ประกอบรวมกัน เป็นวัด อยู่ในสภาพที่เหมาะสม วัดที่มีบริเวณสะอาดสะอาด ทั่วอาคารสง่างาม อยู่ในสภาพที่ซำรุดทรุดโทรม พระสงฆ์ปฏิบัติตน สมควรแก่กิจของสงฆ์ สำรวม และสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม แก่ผู้ไปเยือน ฯลฯ สิ่ง เหล่านี้เป็นสิ่งที่วัดให้และสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้ โดยปกติวิสัย

๒. วัดเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมอัน เป็นผลงานของช่างสกุลต่างๆ เป็นผลงานที่ได้รับ การสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยจิตใจศรัทธา จึงมัก เป็นศิลปกรรมชั้นยอด วัดจึงเป็นแหล่งที่จะให้ นักเรียน นักศึกษา และคนทั่วไปได้เข้าไปศึกษา หาความรู้ และชื่นชมผลงาน อันเป็นภูมิปัญญา ของบรรพบุรุษ และยังมีบทบาทสำคัญในการเป็น ศูนย์กลางรวบรวม เก็บรักษา และดูแลศิลปวัตถุ

^๑ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, ดร. และคณะ , “รายงานการวิจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภท วัด ในกรุงเทพมหานคร” สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพฯ : ๒๕๕๒), หน้า ๑.

เหล่านั้น ให้อยู่ในสภาพที่ดี ศิลปวัตถุเหล่านั้น มิได้เป็นแต่เพียงวัตถุเก่าแก่ที่งดงามด้วยศิลปะเท่านั้นแต่ยังมีคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษที่สะท้อนให้เห็นได้เป็นรูปธรรม ในรูปของศิลปกรรมแบบต่างๆ อันเปรียบเหมือนสะพานเชื่อมสายใยของอดีตกับปัจจุบัน มิให้ขาดออกจากกัน^๒

๓. การที่วัดเป็นสถานที่ๆ มีบริเวณมีอาคารสถานที่กว้างขวาง มีข้าวของเครื่องใช้มากมาย วัดจึงอยู่ในฐานะที่จะเป็นที่พึ่งพิงแก่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มได้ โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อยให้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวได้มากขึ้น นับเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจให้สามารถเดินทางท่องเที่ยว เปิดหูเปิดตามากขึ้น ในอดีตนั้น กิจกรรมที่พิกแก้มักถือกำเนิดมาจากการที่ศาสนสถานให้ที่พักแก่ผู้เดินทางไปจาริกบุญ มีหลักฐานปรากฏไว้ในเส้นทางที่มีนักท่องเที่ยวดำเนินไปแสวงบุญในประเทศอินเดีย หรือในบริเวณที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรโรมัน วัดหรือโบสถ์มีบทบาทในการให้ที่พักแก่ศาสนิกชนบางแห่ง ก็เปิดให้พักฟรี บางแห่งก็เรียกเก็บเงินเพื่อเอาไปบำรุงวัด ซึ่งถือได้ว่าเป็นคือต้นกำเนิดของการประกอบกิจการที่พักแรม

กล่าวได้ว่า วัด เป็น แหล่งศิลปวัฒนธรรม สะท้อนวิถีชีวิตสังคม ในมิติต่างๆ โดยเฉพาะทางด้านการศึกษา ถือว่าวัดสถานศึกษาแห่งแรกของคนไทย

วัดเป็นแหล่งการท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมไทย

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

^๒ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “วัดกับการท่องเที่ยว”, จุลสารการท่องเที่ยว, ฉบับปีที่ ๑๑ เล่มที่ ๓ (กรกฎาคม- กันยายน ๒๕๓๕) : ๔๔.

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งๆ ที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละบุคคลสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีมุ่งเรียนรู้จากวัฒนธรรมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดโลกทัศน์ ใหม่ ๆ ที่กว้างไกล จากการมีประสบการณ์ในแหล่งวัฒนธรรมที่คงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ ความต้องการพื้นฐานในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ริเริ่มขึ้นมาพร้อม ๆ กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นเน้นการพัฒนาภูมิปัญญา ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมโดยเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมและประเพณีอื่นๆ เพื่อให้เกิดมุมมองใหม่ๆ สิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ คือการศึกษาเพื่อทราบที่มาที่ไปและความสำคัญ เช่น เมื่อจะไปเที่ยวสงกรานต์ เราจำเป็นต้องศึกษาเพื่อทราบประวัติศาสตร์ความเป็นมาและกิจกรรมการเล่นๆ นานา ของท้องถิ่นนั้น เช่นประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีปี ใหม่ของไทยซึ่งสืบทอดมาแต่โบราณ ในแต่ละท้องถิ่นมีกิจกรรมการเล่นต่างกัน เช่นประเพณีสงกรานต์ที่

เชียงใหม่กับที่สมุทรปราการนั้นต่างกัน การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จึงเป็นการเรียนรู้ผู้อื่นเพื่อย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากมาย ไม่ว่าจะเป็นงาน ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีกัจเจ หรืองานไหว้พระแก้ววัด และยังมี การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยม คือ โฮมสเตย์ (home stay) ในการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ผู้ท่องเที่ยวจะได้เข้าไปพักอาศัยกับชาวบ้าน ในชุมชน และดำเนินชีวิต เช่นเดียวกับชาวบ้าน ซึ่งจะเป็นการก่อให้เกิดความเข้าใจวัฒนธรรมที่ต่างกัน^๓

๒. แนวคิดการบริหารจัดการความรู้ทางวัฒนธรรม

แนวความคิดการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ ที่มุ่งเน้นการนำความรู้ทางวัฒนธรรมอันเป็นมรดกทางปัญญาของชุมชนและสังคมออกมาเผยแพร่เพื่อผู้คนได้รับรู้และนำไปสร้างสรรค์สิ่งที่เหมาะสม รวมทั้งนำมาแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยปัจจุบัน โดยแนวความคิดการจัดการความรู้ นั้นมาจากการมองถึงโลกในยุคปัจจุบัน ได้เข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้งานต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้ความรู้มาสร้างผลผลิตให้เกิดมูลค่าเพิ่มมากยิ่งขึ้น การจัดการความรู้เป็นคำกว้างๆ ที่มีความหมายครอบคลุมเทคนิค กลไกต่างๆ มากมาย เพื่อสนับสนุนให้การทำงานของแรงงานความรู้ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กลไกดังกล่าวได้แก่ การรวบรวมความรู้ที่กระจัดกระจายที่ต่าง มารวมไว้ที่เดียวกัน การสร้างบรรยากาศให้คนคิดค้นเรียนรู้ สร้างความรู้ใหม่ๆ ขึ้น การจัดระเบียบความรู้ในเอกสาร และทำสมุดหน้าเหลืองรวบรวมรายชื่อผู้มีความรู้ในด้านต่างๆ และที่สำคัญที่สุด คือการสร้างช่องทาง และเงื่อนไขให้

คนเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันเพื่อนำไปใช้พัฒนางานของตนให้สัมฤทธิ์ผล

การจัดการความรู้ (Knowledge Management - KM) คือการรวบรวม สร้าง จัดระเบียบ แลกเปลี่ยน และประยุกต์ใช้ความรู้ในองค์กร โดยพัฒนาระบบจาก ข้อมูลไปสู่สารสนเทศ เพื่อให้เกิด ความรู้ และปัญญาในที่สุด การจัดการความรู้ประกอบไปด้วยชุดของการปฏิบัติงานที่ถูกใช้โดยองค์กรต่างๆ เพื่อที่จะระบุสร้าง แสดงและกระจายความรู้ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้และการเรียนรู้ภายในองค์กร อันนำไปสู่การจัดการสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการธุรกิจที่ดี องค์กรขนาดใหญ่ โดยส่วนมากจะมีการจัดสรรทรัพยากรสำหรับการจัดการองค์ความรู้ โดยมีักจะเป็นส่วนหนึ่งของแผนกเทคโนโลยีสารสนเทศหรือแผนกจัดการทรัพยากรมนุษย์

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการที่สำคัญที่จะทำให้คนรู้จักหาความรู้ และนำความรู้มาใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ การจัดการความรู้จำเป็นต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Continuous Learning) อยู่ตลอดเวลา เพราะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะทำให้ผู้เรียนรู้เป็นคนที่มีโลกทัศน์และวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล รู้ว่าควรทำอะไรไม่ควรทำอะไรในช่วงเวลาไหน รวมถึงการรับรู้ถึงข้อดีข้อเสียจากการเลือกปฏิบัติในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง ซึ่งความสามารถต่างๆ เหล่านี้ที่จะสะท้อนถึงคุณค่า (Value) ของผู้เรียนรู้ในฐานะผู้นำของผู้นำความรู้สู่สังคม

การจัดการความรู้มีความหมายกว้างกว่าการจัดการสารสนเทศ กว้างกว่าการจัดการข้อมูล และกว้างกว่าการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยในการจัดการ

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

ความรู้จะต้องมีการจัดการครบทั้ง ๓ องค์ประกอบของความรู้คือ ความรู้ฝังลึกในคน ความรู้แฝงในองค์กร และความรู้เปิดเผย รวมทั้งจะต้องมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนากิจกรรมหลัก (core activities) ขององค์กร กลุ่มบุคคล หรือ เครือข่าย รูปแบบการจัดการองค์ความรู้โดยปกติ จะถูกจัดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กร และประสงค์ที่จะได้ผลลัพธ์เฉพาะด้าน เช่น เพื่อ แบ่งปันภูมิปัญญา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน เพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน หรือ เพื่อแบ่งปันภูมิปัญญา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน เพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน หรือ เพื่อเพิ่มระดับนวัตกรรมให้สูงขึ้น

การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่ ซับซ้อนและกว้างขวางไม่สามารถให้นิยามด้วย ถ้อยคำ สั้นๆ ได้ ต้องให้นิยามหลายข้อ จึงจะ ครอบคลุมความหมาย ซึ่งได้แก่

๑) การจัดการความรู้มีความหมาย รวมถึง การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้

๒) การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับ การแบ่งปันความรู้ (knowledge sharing) ถ้าไม่ มีการแบ่งปันความรู้ความพยายามในการจัดการ ความรู้จะไม่ประสบผลสำเร็จ พฤติกรรมภายใน องค์กรเกี่ยวกับวัฒนธรรม พลวัต และวิถีปฏิบัติ มีผลต่อการแบ่งปันความรู้ ประเด็นด้าน วัฒนธรรม และสังคม มีความสำคัญยิ่งต่อการ จัดการความรู้

๓) การจัดการความรู้ต้องการผู้ทรง ความรู้ความสามารถในการตีความและ ประยุกต์ใช้ความรู้ ในการสร้างนวัตกรรมและ เป็นผู้นำทางในองค์กร รวมทั้งต้องการ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งสำหรับช่วย แนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนั้น กิจกรรมเกี่ยวกับคน ได้แก่การดึงจุดคนเก่งและดี มาพัฒนา การติดตามความก้าวหน้าของคน และ

การดึงคนมีความรู้ความสามารถไว้ในองค์กรถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้

๔) การจัดการความรู้เป็นเรื่องของการเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร การจัดการ ความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างความมีชีวิตชีวาและความสำเร็จให้แก่องค์กร การประเมินต้นทุนทางปัญญา (intellectual capital) และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้เป็นดัชนีบอกว่าการจัดการความรู้ได้อย่างได้ผลหรือไม่ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาฐานข้อมูลฐาน การนำ ความรู้ออกมาจากผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น ถือเป็น ส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้^๔

การจัดการความรู้มีความเกี่ยวข้องกับ ต้นทุนทางปัญญา คำว่า ต้นทุนทางปัญญา (intellectual capital) มีความหมายรวมถึง ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ทรรศนะทางปัญญา และ ประสบการณ์ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการสร้างความมั่นคงได้สิ่งที่มีรวมอยู่ใน ต้นทุนทางปัญญา ซึ่งอาจมีรายการที่แตกต่างกัน แล้วแต่วิธีคิด และ ความเห็นของแต่ละคน

ความรู้สามารถแบ่งออกเป็นประเภท ใหญ่ ๆ ได้สองประเภท คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้แฝงเร้น (Tacit Knowledge) ความรู้ชัดแจ้งคือความรู้ที่ เขียนอธิบายออกมาเป็นตัวอักษร เช่น คู่มือ ปฏิบัติงาน หนังสือ ตำรา ส่วนความรู้แฝงเร้นคือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน ไม่ได้ถอดออกมาเป็นลาย ลักษณะอักษร หรือบางครั้งก็ไม่สามารถถอดเป็น ลายลักษณะอักษรได้ ความรู้ที่สำคัญส่วนใหญ่ มี ลักษณะเป็นความรู้แฝงเร้น อยู่ในคนทำงาน และ ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่องจึงต้องอาศัยกลไกล แลกเปลี่ยนรู้ให้คนได้พบกัน สร้างความไว้วางใจ กัน และถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันและกัน

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓-๔๔.

๒. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

เรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการแล้วพบว่า หากพิจารณาความหมายของ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ตามคำนิยามของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในหนังสือโครงการส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษแล้วจะพบว่าการท่องเที่ยวเชิงศาสนาก็คือ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งได้กล่าวถึงนิยามความหมาย จำนวนผู้ประกอบการ ประมาณการขนาดตลาดของการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรค ความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ และผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาไว้โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของ จากเอกสารทางงานวิชาการ พบว่ามีผู้ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือการท่องเที่ยวเชิงพุทธไว้หลายท่านดังนี้

ศูนย์บริการวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ให้ความหมาย^๕ ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน (Religious Place) เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถานและพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ครอบคลุมถึงสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องเนื่องกับศาสนา ได้แก่ สถานที่ตั้งของอาคารที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนที่พักของนักบวชตามศาสนานั้นๆ โดยมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นสวนๆ ตามกิจกรรม

^๕ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ, (กรุงเทพฯ: มพท, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘.

การใช้งานที่แตกต่างกันนอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงศาสนายังหมายถึง การเดินทางเพื่อการบำบัตจิตใจตามหลักพุทธศาสนา หรือการบำบัตจิตใจ โดยการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ซึ่งการฝึกตนนี้จะต้องเข้าไปฝึกปฏิบัติตนภายในพุทธสถานโดยไมยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอกในของระยะเวลาหนึ่ง แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

(๑) แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน หมายถึง อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องเนื่องกับศาสนา คือ ที่ประดิษฐานรูปเคารพสถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนที่พักของนักบวชตามศาสนานั้นๆ ศาสนสถานของศาสนาพุทธ ได้แก่ วัด เจดีย์ พระธาตุ ปรางค์ เช่น วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน และพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

(๒) แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่สำหรับบำบัตจิตใจ โดยการเข้าฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการฝึกฝนจิตใจให้สงบ สถานที่ปฏิบัติธรรม เช่น เสถียรธรรมสถาน สำนักปฏิบัติวิปัสสนาอ่อน้อย เป็นต้น

ศุภลักษณ์ อัครางกูร ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา^๖ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาเป็นหลักถือเป็นการปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่ยุคแรกๆ ซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง

^๖ ศุภลักษณ์ อัครางกูร, พฤติกรรมนักท่องเที่ยว, (ขอนแก่น:คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๙๙.

แต่ในปัจจุบันการเดินทางลักษณะนี้มักจะรวมกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมทางพุทธศาสนาเขาอยู่ด้วย ผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ มักจะมีความเชื่อในการทำกิจกรรมทางศาสนาซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบพิธีกรรม อย่างไรก็ตาม ไรก็ดีกิจกรรมบางอย่างได้ลดความนิยมไปเนื่องจากจำนวนผู้ที่นับถือศาสนา หรือความเชื่อนั้นลดลง สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนามีได้มีเพียงผู้ที่นับถือศาสนานั้นเท่านั้นที่เขาเยี่ยมชม หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆ ยังให้ความสนใจเข้าชมความงาม หรือเขาไปพักผ่อนสงบจิตสงบใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมที่วุ่นวายในปัจจุบันนี้ ผู้คนโดยทั่วไปต่างให้ความนิยมสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจกันมาก

ภัทรสุภา ลีลานภาพรรณ ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ^๗ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปยังพุทธศาสนสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศล ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ (๑) ทานมัย ทำบุญด้วยการให้ (๒) ศีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีลประพฤติดี (๓) ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา (๔) อปจายนมัย ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม (๕) เวยยาวัจจมัย ทำบุญด้วยการช่วยชวนช่วยรับใช้ (๖) ปตติทานมัย ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น (๗) ปตตานโมทนามัย ทำบุญด้วยความยินดีของผู้อื่น (๘) อัมมัสสวนมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรม (๙) อัมมเทศนามัย ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรม (๑๐) ทิฏฐุชุกัมม ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

^๗ ภัทรสุภา ลีลานภาพรรณ, “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕.

การเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปฏิบัติธรรม ณ พุทธศาสนสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง และเป็นการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนพิธี งานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่น การไปทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ตักบาตรดอกไม้ แหเทียนพรรษา เป็นต้น

วัดในพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสบอกการใช้สอยเสนาสนะอันสงัด อันได้แก่ ป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง มีชอกเขา ถ้ำ ในภูเขา ป่าช้า ป่าละเมาะ ที่โล่งแจ้ง ลอมฟางที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่าน ว่า เหมาะเป็นที่สถิตเร้น เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม และมีปรากฏว่า “ในพรรษาที่ ๓ ขณะประทับจำพรรษา ณ เวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห์ เศรษฐีกรุงราชคฤห์เลื่อมใสศรัทธาในภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยอริยาบถ จึงได้ทูลขออนุญาตสร้างเสนาสนะถวาย จึงทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด ได้แก่ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้นและถ้ำที่สร้างขึ้น

ศาสนสถานและศาสนวัตถุ^๘ หรือศาสนาสมบัติ หมายถึง ทรัพย์สินสมบัติต่างๆของวัดรวมทั้ง สังกหามทรัพย์ กล่าวคือ ทรัพย์เคลื่อนที่ได้ เช่น เงินทอง เครื่องใช้สอยต่างๆ อสังหามทรัพย์ กล่าวคือ ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น ที่ดิน เสนาสนะ อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น ศาสนสถานและศาสนวัตถุ ในที่นี้หมายถึง สิ่งต่างๆที่มีความสัมพันธ์หรือเป็นตัวแทน ของพระพุทธศาสนา ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ “วัด” ซึ่งเป็น พุทธสถาน ที่รวบรวม

^๘ ประเวศ วะสี, ศาสตราจารย์นายแพทย์, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, ในการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.พี.กราฟิคดีไซน์ และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒๕.

ศาสนวัตถุในทุกๆด้านไว้ไม่ว่าจะเป็น พระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง รวมทั้งงานวรรณกรรมทาง พระพุทธศาสนา ซึ่งสิ่ง เหล่านี้คือเครื่องสะท้อน ให้เห็นถึงรูปแบบความนิยมแห่งยุคสมัย^๙ ศาสนสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของศาสนาพุทธ ดังนั้น อาจเรียกว่าเป็น "พุทธสถาน" ซึ่ง หมายถึง อาคารสถานที่ (สถานที่ที่เป็นที่ตั้งของ อาคาร) ที่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนาและถูก กำหนดเขตอย่างแน่นอน สำหรับเป็นที่ตั้ง ของ อาคารต่าง ๆ อันเป็นองค์ประกอบของวัดได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สีม่า หอไตร ศาลาการเปรียญ กุฏิ เป็นต้น นอกจากนี้วัดโดยทั่วไปก็เป็นที่พักัก ของพระภิกษุสงฆ์^{๑๐}

ความสำคัญของของศาสนสถานที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทาง พระพุทธศาสนาซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ ด้าน คือ ด้านเกจิอาจารย์ ด้านรูปเคารพและวัตถุมงคล ด้านสถาปัตยกรรมและจิตรกรรม และด้าน สถานที่ปฏิบัติธรรมวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มี ทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็น รูปธรรมและนามธรรม เพียงแต่จะถ่ายทอด ออกไปได้อย่างไร ถ้าเราไปแยกส่วน ไม่ได้มอง อย่างต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผล เราก็จะทำได้เพียง

แค่มาวัดเพื่อถ่ายรูปสวยงาม ชาวต่างชาติจำนวนมากที่มีพื้นฐานศาสนาและวัฒนธรรมต่างก็มา เพียงแค่ถ่ายรูป บางครั้งก็มาทำกริยาที่ไม่ เหมาะสม คนไทยบางกลุ่มมาก็ไม่ได้สร้างเสริม ปัญญา ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะวัดไม่ได้แสดง บทบาทอย่างชัดเจนว่าจะพัฒนาสังคม ทั้งที่ บทบาทของวัดสามารถสนองประโยชน์ได้ทั้ง๒ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมและด้านการนำ รายได้เข้ามาทำนุบำรุงวัด บำรุงท้องถิ่น จังหวัด และประเทศโดยรวม ขณะเดียวกันวัดก็เป็นแหล่ง ที่สามารถให้ความรู้ความคิดที่กว้างขวางขึ้น ให้ ความสงบ ความร่มเย็นกับผู้มาเยือน ทำให้ พุทธศาสนิกชนเข้าใจพุทธศาสนาได้ดีขึ้น วัฒนธรรมของชุมชน ของสังคมไม่ว่าที่ใดในโลก ไม่มีอะไรเป็นหลักเท่ากับศาสนา ศาสนาเป็น รากเหง้าของการตั้ง ชุมชน สังคม^{๑๑}

สรุป วัดในสมัยพุทธกาลใช้คำว่า วิหาร ดังที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก ว่า “วิหาร ย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้าย นอกจากนั้น ยังป้องกันงู และฝนในคราวหนาว เย็น นอกจากนั้นยัง ป้องกันลมและแดดอันร้อนจัดที่เกิดขึ้น การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อหลีกเลี่ยง อยู่ เพื่อความสุขเพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงสรรเสริญว่าเป็นทาน อันเลิศ” ซึ่งปัจจุบันวัดเป็นที่อยู่อาศัยที่เป็นแหล่ง เรียนรู้ด้าน ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันงดงามของชาว พุทธที่ทรงคุณค่าแก่การเรียนรู้

วัดที่เป็นแหล่งการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม

ผู้เขียนมีความมั่นใจว่าวัดเป็นแหล่ง การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และประเพณีที่สำคัญ มาก จากการศึกษาประวัติศาสตร์จะพบว่าวิถี

^๙ ปรียา ศุภวงศ์, อิทธิพลของ พระพุทธศาสนาที่มีต่อพระราชดำริทางด้านการ ปกครองในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, รายงานการวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก มหาวิทยาลัยศรีปทุม,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓.

^{๑๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕) , หน้า ๗๔๗.

^{๑๑} กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว, การพัฒนาวัด ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว, จุลสารการท่องเที่ยว, ๑๘ (๔), ตุลาคม-ธันวาคม, ๒๕๔๒), หน้า ๔๙.

ชีวิตสังคมไทยในอดีตจะเชื่อมโยงกับวัดโดยตลอด นับตั้งแต่วิถีชีวิตสังคมในสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ชี้ชัดว่าวัดเป็นแหล่งการฝึกคิดเกล้าจิตใจของประชาชนเป็นอย่างดี ซึ่งขออ้างอิงผลการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดในทางพระพุทธศาสนา พบว่าวัดเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมสาขาต่างๆ มากมายดังนี้

๑. การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร มีผลการวิจัย ดังนี้

๑.๑ วัดแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยมีคณะกรรมการบริหารงานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

๑.๒ วัดมีหน่วยงานหลักที่มีบทบาทในการดูแลจัดการแหล่งท่องเที่ยว และกรมศิลปากร และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราชช่วยทำหน้าที่ในการดูแล อนุรักษ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุภายในวัด

๑.๓ รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารในปัจจุบัน มีการเผยแพร่ การบริหารจัดการดูแล การพัฒนา การอำนวยความสะดวก การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวสำหรับประชาชนผู้ไปกราบไหว้ เรียนรู้วัฒนธรรม (เพ็ญพรรณ โคมลมิตร, ๒๕๕๙)^{๑๒}

๒. การจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน กรณีศึกษาวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานครได้แนวคิดมาจากผลการวิจัยว่า

๒.๑ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของประเทศไทย และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่พึงพอใจ

๒.๒ รูปแบบการมาท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาวัดพระศรีรัตนศาสดารามเพื่อชมโบราณสถาน ที่มีความงามทางสถาปัตยกรรม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ประทับใจในความงามทางสถาปัตยกรรม นักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวก ๑) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และ สิ่งอำนวยความสะดวกและระยะเวลาในการชมวัด นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ ๒) หน่วยงานที่รับผิดชอบประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบถึงระเบียบการปฏิบัติตนขณะอยู่ในวัด และเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวหลายกลุ่มหรือหลายหมู่คณะในเวลาเดียวกัน ๓) นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการเรียนรู้ด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมภายในวัดสวยงาม (จินดารักษ์ แสงกาญจนวิษ, ๒๕๓๔)^{๑๓}

๓. วัด คือ แหล่ง การ เผยแผ่ พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม

๓.๑ พระพุทธศาสนาพระมหาโมคคัลลานะได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา การสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจ

^{๑๒} เพ็ญพรรณ โคมลมิตร, “ศึกษาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตน มหาธาตุวรมหาวิหาร”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๙).

^{๑๓} จินดารักษ์ แสงกาญจนวิษ, “ขีดความสามารถทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน ศึกษาพระกรณียวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๔), บทคัดย่อ.

๓.๒ การแสดงธรรมแก่พุทธบริษัท และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายความ การเปรียบเทียบ การตอบคำถาม (พระมหาสุชนา โรจนญาโณ , ๒๕๔๐)^{๑๔}

๓.๓ พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันทิสสนา สมาทปนา สมุตเตชนาและสัมปหังสนา

๓.๔ รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่าง คือ แบบสาส์กฉาหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และการวางกฎระเบียบโดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อถ่ายทอดแก่นักศึกษา อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจในหลักธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง เหมือนกับพระพุทธเจ้าทรงแสดงเองด้วยวิธีการบรรยาย อธิบายเนื้อความแห่งธรรม และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศพระศาสนา ณ แคว้นอวันตี ทำให้บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาเกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก

๓.๕ ทำให้ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ส่วนบุคคลที่มีได้นับถือพระพุทธศาสนามาก่อน ก็หันมานับถือพระพุทธศาสนาประกาศตนเป็นอุบาสกจำนวนมาก (พระมหาสนธิ์ สนติกโร ,๒๕๔๓)^{๑๕}

^{๑๔} พระมหาสุชนา โรจนญาโณ, การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, **ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

^{๑๕} พระมหาสนธิ์ สนติกโร, การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าแนวทางการไปบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดเชิงการศึกษาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ว่า

๑. วัดเป็นแหล่งวัฒนธรรมทางศาสนา วัดฤๅ ศาสนบุคคล ศาสนสถาน และ ศาสนธรรม

๒. วัด คือ แหล่ง การ เผยแผ่พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม การบริหารการจัดการดูแล การพัฒนา การอำนวยความสะดวก การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวสำหรับประชาชนผู้ไปกราบไหว้ เรียนรู้วัฒนธรรม

๓. รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดทั้งทางบกและทางน้ำ

๔. รูปแบบการสอนมีหลากหลายวิธี เช่น แบบสาส์กฉาหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และการวางกฎระเบียบโดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อถ่ายทอดแก่นักศึกษา อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไป

๕. วัดมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบประชาสัมพันธ์

๖. วัดต้องมีผู้บริหารจัดการ เพื่อให้ผู้มาท่องเที่ยวเกิดศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ส่วนบุคคลที่ยังไม่ศรัทธาก็จะเกิดศรัทธามากขึ้น

บทสรุป

การบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้บริหาร หรือ คณะกรรมการวัดต้องจัดสภาพของวัดที่มีสภาพเจดีย วิหาร อุโบสถ องค์พระพุทธรูปและสิ่งต่างๆ อันประกอบรวมกัน เป็นวัดอยู่ในสภาพที่เหมาะสม วัดที่มีบริเวณสะอาดสะอ้าน ตั๋วอาคารสง่างามไม่อยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม พระสงฆ์ปฏิบัติตนสมควรแก่กิจของสงฆ์ สำรวม และสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม แก่ผู้ไป

เยือน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่วัดให้และสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้ วัดเป็นแหล่งที่ให้นักเรียน นักศึกษา และคนทั่วไปได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ และชื่นชมผลงานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และดูแลศิลปวัตถุเหล่านั้น ให้อยู่ในสภาพที่ดี ศิลปวัตถุเหล่านั้น การที่วัดเป็น

สถานที่ๆ มีบริเวณมีอาคารสถานที่กว้างขวาง มีข้าวของเครื่องใช้มากมาย วัดจึงอยู่ในฐานะที่จะเป็นที่พึ่งพิงแก่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มได้ ให้อาสาสามารถเดินทางท่องเที่ยว เปิดหู เปิดตามากขึ้น และศิลปวัฒนธรรม สะท้อนวิถีชีวิตสังคม ในมิติต่างๆ ถือว่าวัดสถานศึกษาแห่งแรกของคนไทย

บรรณานุกรม

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว, **การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว**, จุลสารการท่องเที่ยว, ๑๘ (๔), ตุลาคม-ธันวาคม, ๒๕๔๒
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, **การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ**, กรุงเทพฯ: มปท, ๒๕๔๙
- จินดารักษ์ แสงกาญจนวนิช, “ขีดความสามารถทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานศึกษาพากระณีวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล**, ๒๕๓๔
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “**วัดกับการท่องเที่ยว**”, จุลสารการท่องเที่ยว, ฉบับที่ ๑๑ เล่มที่ ๓ (กรกฎาคม- กันยายน ๒๕๓๕).
- ประเวศ วะสี. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**, ในการบริหาร จัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, กรุงเทพมหานคร: เอ.พี.กราฟิคดีไซน์ และการพิมพ์, ๒๕๓๙
- ปรียา ศุภวงศ์, **อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อพระราชดำริทางด้านการปกครองในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว**, รายงานการวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยศรีปทุม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๐
- พระมหาสมณ สุนติกโร, การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระมหาสุชญา โรจนญาโณ, การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- เพ็ญพรรณ โกมลมิตร, “ศึกษาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๙

ภัทรสุภา ลีลานภาพรรณ. “การทองเที่ยวเชิงพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมใน กรุงเทพมหานคร”. สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

ศุภลักษณ์ อัครางกูร. พฤติกรรมนักท่องเที่ยว. ขอนแก่น: คลังนาโนวิทยา, ๒๕๕๑.